

DANIELA TINKOVÁ, *Tělo, věda, stát. Zrození porodnice v osvěcenské Evropě,*

Praha 2010, Argo, 672 s.,
ISBN 978-80-257-0223-9

Čtenáři této knihy možná nebude zcela jasné, zda si její autorka vybrala vznik evropského klinického porodnictví za příklad vztahu osvěcenského státu k přírodnímu bohatství představovanému masou tělesně zdatných poddaných, nebo zda chtěla ukázat praktický význam osvěcenského myšlení na přelomu 18. a 19. století na vytvoření významné zdravotnické instituce. Ať je tomu jakkoli, nelze upřít, že jde po věcné i metodické stránce o novátorské dílo, právem zařazené do nakladatelské historické edice každodenního života. I když je v mnohém založeno na původním materiálu z českých i zahraničních archivů a dobové i současné literatuře, hlásí se zároveň k svým českým předchůdcům s podobnou tematikou z přelomu 20. a 21. století, zejména k pracím Aleny Šubrtové o populačním myšlení a populačních teoriích. Jeho autorka si je vědoma i přínosu nevydané disertace Aleny Šubrtové o kojenecké úmrtnosti v Praze na přelomu 18. a 19. století, důležité pro problém porodnictví v evropských městech té doby. Při už tak značném rozsahu knihy Daniely Tinkové není možné žádat, aby vedle jí užívaných prací francouzských či německých obrátila pozornost i k české etnografické literatuře z 20. století, která se také nejednou zabývala věcmi kolem rození dětí, nikoli však ve městech, nýbrž na venkově. Autorka si je ostatně vědoma, že by bylo možné popis osvěcenského myšlení v oblasti porodnictví u městského obyvatelstva a vyšších společenských vrstev rozšířit ještě o druhou stranu mince – víru v neměnnost živelného přírodního procesu. Teprve na s. 230, na samém konci úvodního dvojdielného pojednání o vztahu osvěcenské vědy a státu ke genderovým otázkám lidské reprodukce, se autorka o tomto problému pod názvem *Věda versus „pověra“* stručně zmiňuje. Ke svému tématu profesionalizace porodnictví však nepovažuje za nutné blíže se zabývat rozením dětí velké většiny obyvatel tehdejšího venkova, kam vědecká medicína ve větší míře nepronikla a kde se žilo v denním styku s plozením a rozením hospodářských zvířat. Platí tedy i pro lidové venkovské prostředí poslední citát Daniely Tinkové z celkového závěru práce, že ženy medikalizací porodnictví v osvěcenském pojetí „ztratily kontrolu nad vlastním tělem, o kterém navíc nevěděly o nic víc než dříve“?

Jiná je naopak otázka, co si lidové prostředí myslelo o úlohách muže a ženy při vzniku nového života a jak chápalo náboženské učení o počátcích existence duše.

Autorka nepovažuje za nutné blíže se zabývat společenskými rozdíly v porodnické praxi. To nikterak nevyklučuje oprávněnost jejího postupu při studiu hlavních otázek porodnictví v osvěcenském období. Není věcí recenzenta vypočítávat problémy, jimž přisoudila důležitost v souvislosti s otázkami plazení a rození dětí od konce středověku. Problém genderových vztahů rozebírá spolu s výkladem aristotelské tradice o převaze mužského vlivu na vznik nového lidského života, přičemž žena má jen pasivní úlohu materiální výživy (s. 183–185). Francouzská socioložka rodiny Evelyne Sullerotová se domnívá, že venkovský lid sice Aristotela neznal, ale o vzniku člověka si myslel v podstatě totéž co on. Daniela Tinková se věnuje na základě bohaté literatury o tomto tématu spíše vědeckým objevům vedoucím k postupné změně přijetí Aristotelových názorů, než aby se zabývala vývojem lidového přístupu v době osvícenství. Objevení mikroskopu ve vědeckém bádání a pozornost věnovaná anatomii lidského těla vedly poukazem na poznanou vysokou aktivitu spermií a dosud neznámou přítomnost ovocytů ve vaječnicích k mnohaletým sporům mezi vykladači embryogeneze.

Nesporně zajímavý rozbor teoretických otázek řešených v době osvícenství týkajících se významu lidské reprodukce pro stát, pro genderové vztahy i pro lékařské vědy, který tvoří mimo poznámky téměř polovinu pětisetstránkového textu knihy, autorka poměrně náhle přerušuje a věnuje se pak neméně zajímavému výzkumu vzniku klinického porodnictví. Namísto obecnějších úvah o otázkách rození, na něž autorka upozorňuje v dílech osvícenců různých oblastí a směrů, přechází v kapitolách o vzniku klinického porodnictví v Toskánsku, Florencii, Vídni i Praze k vlastní analýze archivních pramenů, které sama objevila či na něž ji upozornila novější italská, francouzská, německá i česká literatura. Čtenáři se tak vytváří ucelený obraz o pronikání medicíny vykonávané muži do tabuizovaného světa porodních bab. Nalezince a porodnice, budované původně jako instituce omezující kriminalitu obyvatelstva z různých důvodů odkládajícího, či dokonce vraždícího své novorozené děti, se postupně stávaly vědeckými institucemi, i když jejich původní účel poměrně dlouho zachovával povinnost ošetřovaných matek sloužit k praktické výuce tam školených porodních bab i porodníků. I když pasáže o florentinských poměrech porodnictví jsou pro čtenáře zajímavé, nejpůvodněji autorka zpracovává materiál o porodnictví pražském. Až dosud se obvykle zmiňovalo jen pražské působení porodníka Johanna Melitsche v 90. letech 18. století, a to zejména jeho prvního úspěšně provedeného císařského řezu v Praze. Vědělo se o materiálu v guberniálním archivu týkajícím se této záležitosti. Teprve Daniela Tinková však podrobněji zpracovala i materiály další, které do značné míry osvětlují poměry pražského porodnictví v osvěcenském období, včetně vědeckých i osobních sporů ukazujících tehdejší pražské lékařské prostředí.

Domnívám se, že autorka představila tak bohatý výběr kardinálních otázek rozhodujících o vzniku vědeckého přístupu státu i veřejnosti ke klinickému porodnictví na přelomu 18. a 19. století, že čtenář nebude požadovat žádná další upřesňování. Pravděpodobně se však vyskytnou specialisté, kteří se v návaznosti na analýzu Daniely Tinkové budou zabývat zase jinými a pro jejich obory důležitými jevy. Bezpochyby uznají její práci za velmi užitečný krok v poznání reálií i okruhů myšlení v osvicenském státě.

Pavla Horská